

УДК 332.144

DOI: 10.31891/2307-5740-2021-298-5(2)-21

БАКАЙ В. Й.

ORCID ID: 0000-0001-5865-227X

e-mail: bakayvit@ukr.net

Хмельницький національний університет

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ЗАКАРПАТТЯ

В статті досліджено стан та проблеми розвитку регіональної економіки Закарпаття. Окреслені особливості функціонування регіонального господарського комплексу в розрізі його окремих галузевих та територіальних підсистем. Сформульовані й проаналізовані можливі варіанти, можливості та напрямки стимулювання регіонального розвитку з метою забезпечення його соціально-економічного зростання.

Ключові слова: регіональна економіка, регіон, розвиток, товари, послуги, галузь, промисловість.

VITALIY BAKAY

Khmelnitskyi National University

PROBLEMS AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF THE REGIONAL ECONOMY OF TRANSCARPATHTIA

The article examines the state and problems of development of the regional economy of Transcarpathia. The peculiarities of the functioning of the regional economic complex in terms of its individual sectoral and territorial subsystems are outlined. Possible options, opportunities and directions of stimulating regional development in order to ensure its socio-economic growth are formulated and analyzed.

The problems of economic development of the region are singled out, among which it is necessary to note: uneven economic and social development of the region; insufficient density and ramifications of relations between regions; low level of cooperation and interaction between regional and territorial entities; lack of clear implementation of strategic plans and programs, etc. It is proved that the problems of regional economic development are common problems for all regions of Ukraine. But at the same time, each region, focusing on its own resources and potential, must modernize the economy, using and building its own unique capabilities, based on endogenous factors of regional economic development.

It is determined that the main branches of production specialization of Transcarpathia are food industry, light, forestry and woodworking industry, chemical, building materials industry and mechanical engineering. An important role belongs to trade in goods and services with EU countries, which are Ukraine's main trading partners. Transcarpathia's foreign economic activity is fully focused on the European Union market.

Stimulation of regional development is considered through the prism of priority activities for the Transcarpathian region: activation of industry on an innovative basis, agriculture, tourism, development of border infrastructure, etc. It was found that the main source of stimulating the development of the region remains the state and partly local budgets, but it is not specified from which sources these funds will come and who will be their main administrator.

Keywords: regional economy, region, development, goods, services, industry, industry.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Економічний розвиток окремого регіону України включає формування стратегії її розвитку та програми, здійснення яких дозволяє регіону пристосуватися до економічних змін шляхом поліпшення свого конкурентного положення з огляду на вирішальні фактори виробництва: людські ресурси, інформацію та технології, капітал та інфраструктуру.

Стратегічне планування розвитку регіону – системний шлях до управління змінами й досягнення консенсусу у регіоні, а також створення спільного бачення майбутнього розвитку, творчий процес визначення проблем та погодження реалістичних цілей, завдань і стратегій, здійснення яких вирішить ці проблеми. Воно є також потужним інструментом об'єднання лідерів бізнесу та посадовців місцевої влади для створення публічно-приватних партнерств, що має позитивний вплив на місцевий діловий клімат та конкурентне становище громади, а також на вирішення інших питань, пов'язаних з рівнем життя всіх громадян.

Для розробки стратегії регіонального розвитку досить важливим моментом є дослідження стану окремого регіону України, визначення існуючих проблем та окреслення перспектив його розвитку. Строковість інструментів планування визначалася на основі поєднання довгострокового стратегічного плану та середньострокових циклів планування його реалізації. Визначені на основі цього підходу стратегічні цілі та заходи мають характер довгострокових напрямів розвитку, тоді як програми орієнтуються на реалізацію пріоритетних завдань. Ці заходи, будучи ключовими елементами стратегії розвитку, визначають сценарії та шляхи досягнення стратегічних цілей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблеми розвитку регіональної економіки стали предметом наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців. Серед авторів, що акцентували свою увагу на цьому, потрібно відмітити: О. Амошу,

П. Борщевського, Ж. Будвіля, А. Вебера, В. Гейця, І. Дунаєва, О. Єрохіна, М. Колосовського, В. Крісталлера, В. Лаунхардта, В. Леонтьєва, А. Льоша, П. Любченко, М. Пашкевича, В. Петті, С. Пирожкова, Ф. Перру, С. Романюка, У. Рейлі, Д. Рікардо, В. Сіденка, А. Сміта, Й. Тюнєна, Т. Фадєєва та багато інших відомих науковців.

В Україні представники провідних шкіл регіональної економіки займалися дослідженням передумов, особливостей, проблем та пріоритетів регіонального розвитку в країні, серед яких ключова роль належить дослідникам Ради по вивченню продуктивних сил України НАН України (м. Київ) – Данилишин Б.М., Дорогунцов С.І., Ольшанська О.В., Чернюк Л.Г., тощо та вченим-регіоналістам Інституту регіональних досліджень НАН України (м. Львів) – Герасимчук З.В., Долішній М.І. та інші. Вагомий вклад у розвиток регіональної економіки внесли представники південної школи, серед яких Інститут проблем ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України (м. Одеса) – Буркинський Б.В., Галушкіна Т.П. та інші. Але час на місці не стоїть і важливі питання, які пов'язані з розвитком регіональної економіки, є надзвичайно актуальними та вимагають подальших ґрунтових досліджень у цьому напрямі.

Формулювання цілей статті

Метою дослідження є визначення проблем, які гальмують розвиток регіональної економіки Закарпаття та окреслення можливостей його економічного розвитку в контексті соціально-економічних трансформацій.

Виклад основного матеріалу

Закарпатська область – одна з наймолодших областей України, яка розташована на заході України, межує з країнами – членами ЄС – Польщею, Словаччиною, Угорщиною і Румунією. З півночі і сходу Закарпаття має адміністративні кордони з Львівською та Івано-Франківською областями. Як адміністративно-територіальна одиниця у складі України Закарпатська область була вперше утворена 22 січня 1946 року Указом Президії Верховної Ради СРСР на основі підписаної 29 червня 1945 року угоди між урядами СРСР і Чехословаччини, до складу якої Закарпаття входило до березня 1939 року під назвою Автономна Республіка «Підкарпатська Русь».

Площа Закарпатської області становить 12,8 тис. км² або 2,1 відсотка території України і є найменшою серед областей Західного регіону, крім Чернівецької, займаючи 11,6 процента його території (рис.1).

Область є унікальною екологічною системою заходу України з різноманітним рельєфом та кліматичними умовами. Її територія з півночі захищена Карпатським хребтом, з північного заходу – Татрами, з півдня – західними Румунськими горами і Марамороським масивом. З іншими регіонами країни область з'єднують Яблонецький, Вишківський, Ужоцький, Верецький та Воловецький перевали висотою від 931 до 1614 метрів над рівнем моря.

Рис. 1. Місце Закарпатської області серед інших областей України [1]

За територіально-адміністративним поділом включає в себе 13 районів, 5 міст обласного значення, 11 міських, 19 селищних та 307 сільських рад. Обласний центр місто Ужгород. Область розташована на крайньому заході України. На північному сході, сході і південному сході межує з Львівською та Івано-Франківською областями, а на північному заході, заході і півдні кордони області співпадають з державним кордоном України загальною протяжністю 467,3 км, у тому числі з Польщею – 33,4 км, Словаччиною – 98,5

км, Угорщиною – 130,0 км та Румунією – 205,4 км. Унікальне геополітичне розташування області на перехресті економічних, торгових та інших шляхів сприяє розвитку і подальшому поглибленню всебічного міждержавного співробітництва. Закарпатська область дедалі впевненіше стає міжнародним регіоном відпочинку, лікування, туризму і спорту [2]. За величинами території і кількості населення Закарпатська область подібна до європейського стандарту адміністративно-територіальної одиниці – регіону. Саме тому в 8 концепціях системних реформ, які включають і здійснення реформи адмінтерустрію в Україні, зміна адміністративних меж областей вважається недоцільною.

Особливістю Закарпаття є природоохоронні території, які відомі на весь світ, а саме [3]:

1. Карпатський біосферний заповідник створений у 1968 році, з 1992 року входить до мережі біосферних резерватів ЮНЕСКО. Загальна площа 53 630 га. Карпатський біосферний заповідник є одним із найбільших природоохоронних, науково-дослідних та еколого-освітніх центрів в Україні.

2. Мармароський заповідний масив – природоохоронна територія в Українських Карпатах. Розташований у південній частині Рахівському районі Закарпатської області. Заповідна територія, площею 8990 га, лежить в межах висот 750-1940 м.н.р.м.. Масив складений твердими кристалічними породами – гнейсами, слюдяними і кварцовими сланцями, мармуровидними вапняками юрського періоду, що обумовлює специфічні риси рельєфу, ґрунтового покриву, флори і рослинності.

3. Чорногірський заповідний масив – це природоохоронна територія в Українських Карпатах. Він розташований у Рахівському районі Закарпатської області і є частиною Карпатського біосферного заповідника.

4. Чорна Гора – ботанічний заказник державного значення (з 1974 року). Розташований у Виноградівському районі Закарпатської області, між містом Виноградом і селом Мала Копаня. Його площа складає 823 га. Перебуває у віданні Хустського лісокомбінату, є одним із заповідних масивів Карпатського біосферного заповідника.

5. Свидовецький заповідний масив – природоохоронна територія в українських Карпатах, що знаходиться у Рахівському районі Закарпатської області і є частиною Карпатського біосферного заповідника.

6. Угольсько-Широколужанський заповідний масив – заповідна територія у складі Карпатського біосферного заповідника. Загальна площа масиву – 15580 га. Розташований у межах Тячівського району Закарпатської області, на південних схилах гори Менчул (1501 м) та південних і південно-західних схилах хребта Красна (1568 м), в межах висот 400-1280 м над рівнем моря.

7. Кузійський заповідний масив – заповідна територія у складі Карпатського біосферного заповідника, розташований у межах лісового пояса на південно-східних відногах Свидовецького масиву. Обмежений річкою Тисою (зі сходу і півдня) та долиною річки Косівської (із заходу). Займає площу 4925 га. Найвищі вершини: Лисина (1409 м), Менчул (1242 м), Темпа (1089 м), Полонська (1087 м). У південній частині масиву розташована смуга юрських мармуроподібних вапняків, що утворюють численні мальовничі скелі.

8. Ужанський національний природний парк – створений на базі регіонального ландшафтного парку «Стужиця» у 1999 році, є членом Європейської федерації природо-заповідних територій «Європарк», увійшовши в липні 2007 року до списку Всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси Карпат».

9. Національний природний парк «Синевир» – це провідна природоохоронна науково-дослідна установа, що займається охороною, збереженням і вивченням унікального куточку Карпат – верхів'я Терелянської долини Закарпаття.

Галузями виробничої спеціалізації області є харчова промисловість (виробництво харчових продуктів та напоїв: виробництво вина, коньяку, плодоконсервної продукції, безалкогольних напоїв та мінеральної води); легка (текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів: швейні і трикотажні вироби, білизна, взуття, головні убори); лісова і деревообробна промисловість (виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність: виробництво пиломатеріалів, шпону, паркету, листів з фанери клеєної, деревини з ялини та інших хвойних та листових порід, вікон, дверей, гранул та брикетів, коробок та ящиків з паперу або картону); хімічна (продукти переробки деревини); промисловість будматеріалів (виробництво щебеню, облицювальних матеріалів) та машинобудування. Розглянемо статистичну інформацію окремо по рокам за 2018-2020 роки (рис. 2).

На даних діаграмах видно, що найбільшу питому вагу за 2018-2020 роки займають деревообробна, легка промисловість та машинобудування, а найменшу питому вагу становлять чорна, паливна та кольорова промисловість. Починаючи з 2018 року, питома вага деревообробної та легкої промисловості поступово збільшується. Структура виробництва наближена до ресурсних можливостей області. Питома вага галузей промисловості за 2018-2020 рр. майже не змінилася, але деякі зміни були, якщо так дивитися, то в 2018 році і раніше питома вага харчової і переробної, деревообробної та меблевої галузей, які працюють в основному на власній сировині, складала майже 35-40%, то щодо 2020 року вже складає 50%.

До провідних галузей промисловості слід віднести легку та машинобудівну, які працюють в основному на давальницькій сировині і частка яких у загальному обсязі виробництва становила біля 20

відсотків. Питома вага галузей, які мають потенційні сировинні можливості для розвитку (будівельні матеріали та електроенергетика), поки є незначними.

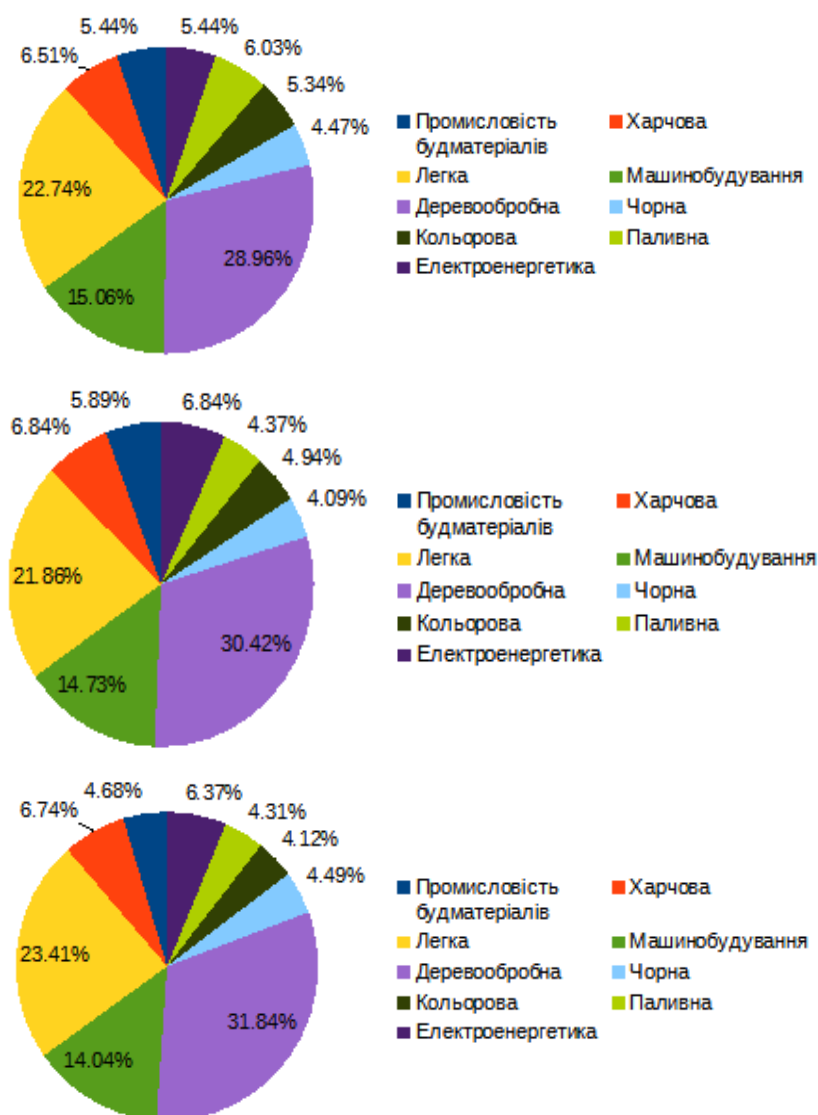
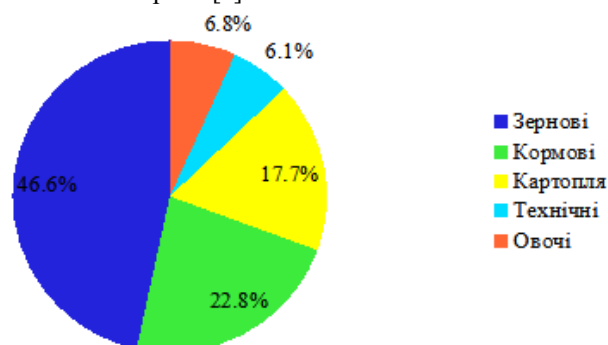

Рис. 2. Питома вага галузей промисловості за 2018-2020 роки [4]

Головними видами сільськогосподарської продукції є картопля, овочі, фрукти, ягоди, виноград, за якими регіон є самодостатнім. Зернове господарство є ефективною галуззю народного господарства. Однак область через природно-кліматичні умови не може забезпечувати себе продовольчим зерном. З технічних культур привабливою культурою є тютюн, сировина з якого має постійний попит. Природно-кліматичні умови дозволяють вирощувати ранні, надранні та пізні овочеві культури. Для сільськогосподарського виробництва характерною є зональна спеціалізація. На рисунку 3 наведено питома вага посівних площ сільськогосподарських культур за 2018-2020 роки [4].

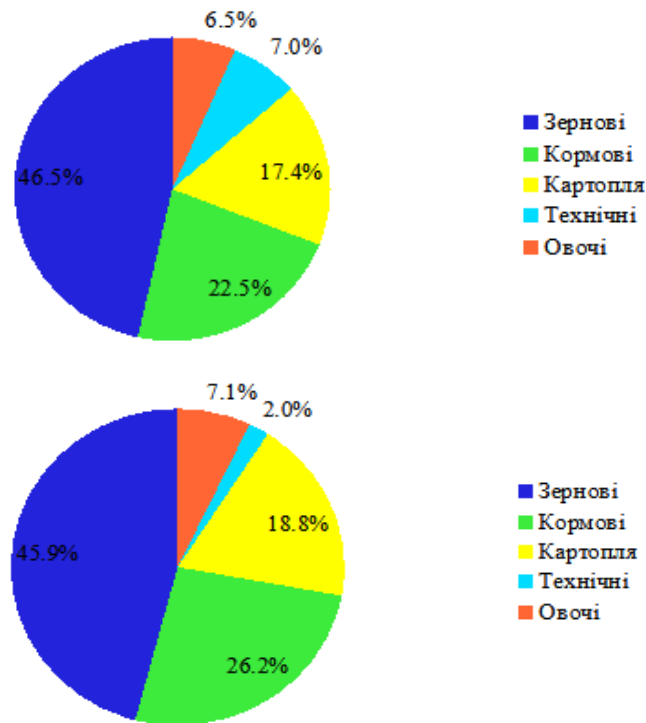

Рис. 3. Питома вага посівних площ сільськогосподарських культур за 2018-2020 роки

У 2018 році всіма категоріями господарств Закарпатської області посіяно ярих культур на площі 187,5 тис. га, з них 87,5 тис. га або 46,6% засіяно зерновими та зернобобовими культурами. Із загального обсягу посівних площ 22,8% займають кормові культури, 17,7% – картопля. У відкритий ґрунт висаджено овочів на площі 12,8 тис. га. У сільськогосподарських підприємствах вся посівна площа під урожай 2018 році склала 33,3 тис. га, з яких 21,6 тис. га займає площа під зернові та зернобобові культури. Господарства населення посіяли та посадили ярих сільськогосподарських культур на площі 154,2 тис. га, в структурі яких переважають багаторічні трави (25,3%), кукурудза (24,0%) та картопля (21,4%).

Посівні площі сільськогосподарських культур під урожай 2019 році становили 184,2 тис. га з них культури зернові та зернобобові 85,6 тис. га. Ярими зерновими та зернобобовими культурами в області засіяно 56,5 тис. га, що на 3,4% менше, ніж торік. Посіви ярих зернових культур господарствами населення зменшились на 6,0%, а підприємства зросли на 1,9%. Площа посіву кукурудзи на зерно у 2019 році по області залишилась на рівні минулого року і склала 51,3 тис. га. Під технічними культурами в усіх категоріях господарств зайнято 13,0 тис. га, у т.ч. підприємствами – 12,4 тис. га, господарствами населення – 0,6 тис. га. Із загального обсягу площі засіяної під технічними культурами 9,3 тис. га (71,5%) займає соя, 3,3 тис. га (25,4%) – соняшник. Картоплею засаджено 32,1 тис. га що становить 17,4% загальної посівної площі, і на 3,2% менше ніж у минулому році. Овочами відкритого ґрунту засаджено площу 12,0 тис. га, в т.ч. 4,1 тис. га – капустою, 1,9 тис. га – огірками, 1,8 тис. га – помідорами. Кормовими культурами засіяно 41,5 тис. га, що на 2,9% менше 2018 році.

Щодо структури посівних площ Закарпатської області, то у 2020 році, найбільшу частку займали зернові та зернобобові культури – 87,0 тис. га або 45,9%, на другому місці були кормові культури 49,6 тис. га або 26,2%, картопля – 35,6 тис. га або 18,8 %, овочі – 13,6 тис. га або 7,1%, технічні культури – 3,7 тис. га або 2%. Якщо порівнювати питому вагу посівних площ сільськогосподарських культур 2020 та 2018 років, то наглядно видно, що зернові культури зменшилися на 2,2%, технічні – 2%, картопля – 1%, але збільшилася питома вага овочевих культур на 2,1%, кормові на 3,1%. Якщо проводити аналіз за 2020 та 2019 роки, то питома вага картоплі збільшилася на 1,1%, овочі на 0,6% та кормові культури на 3,7%, щодо зменшення питомих ваг зернові культури на 0,6%, технічні – 5%. Отже, можна зробити висновок, що валовий збір сільськогосподарських культур за 2018-2020 роки майже однаковий, і це дійсно непоганий результат, якщо брати за увагу те, що майже половина площі Закарпатської області – це ліс.

Ключовим моментом для розвитку регіональної економіки Закарпаття є торгівля товарами та послугами з іншими регіонами України та різними країнами світу (табл.1).

На даний час країни Європейського Союзу є основними торговельними партнерами України, а також і Закарпатської області. Зовнішньоекономічна діяльність Закарпаття повністю зорієнтована на ринок Європейського Союзу. Так, у 2018 році на країни ЄС припадало 95,5 % товарного експорту цього Закарпатського регіону, тоді як у середньому в інших регіонах України – лише 42,6%. У 2020 році експорт товарів становив 1349,5 млн. дол. США, експорт послуг – 295,8 млн. дол. США, імпорт товарами –

1255,4 млн. дол. США, послугами – 27,0 млн. дол. США. Порівняно з 2019 роком експорт товарів зменшився на 9,5 % (на 140,5 млн. дол. США), експорт послуг на 8,1 % (на 26,1 млн. дол. США), а імпорту товарів – на 14,6 % (на 216 млн. дол. США). Щодо інших років, то наглядно видно, що в 2018 році найбільший показник, як експорту товарів так і імпорту товарів, за 2017-2016 роки показники погіршилися. Сальдо товарів і послуг є позитивним.

Таблиця 1

Зовнішня торгівля товарами та послугами Закарпаття [4]

Назва показника	Роки				
	2016	2017	2018	2019	2020
Експорт товарів	1094,4	1211,9	1659,0	1490,0	1349,5
Експорт послуг	188,9	184,0	309,1	321,9	295,8
Імпорт товарів	1011,5	1133,4	1516,3	1471,4	1255,4
Імпорт послуг	20,9	25,8	28,4	32,9	27,0
Сальдо товарів	+82,9	+78,5	+142,7	+18,6	+94,1
Сальдо послуг	+168,0	+158,2	+280,7	+289,0	+268,8

Основними країнами-партнерами Закарпатської області у сфері зовнішньої торгівлі товарами за підсумками 2020 року були Угорщина, питома вага якої складає 36,8 % від загального обсягу зовнішньої торгівлі товарами області, Китай – 10,0 %, Німеччина – 9,7 %, Чехія – 5,7 %, Австрія – 4,3 %, Італія – 3,9 %, Польща – 3,3 %, Румунія – 3,3 %, Словаччина – 2,5 %. Щодо 2018 року були Угорщина, питома вага якої складає 34,9 % від загального обсягу, Німеччина – 10,1 %, Китай – 7,9 %, Чехія – 6,5 %, Польща – 5,2 %, Італія – 4,9 %, Австрія – 4,5 % [6].

Основними країнами-імпортерами товарів у Закарпатську область 2020-2019 роках були Китай – 20,8 % загального обсягу, Угорщина – 11,9 %, Німеччина – 10,2 %, Чехія – 8,2 %, Італія – 6,0 %, Румунія – 4,0 %, Австрії – 3,4 %, Тайвань – 3,4 %, Швейцарія – 3,2 %. Щодо 2018-2017 років найбільшими імпортерами продукції із Закарпатської області впродовж двох останніх років є Словаччина, Польща та Румунія. Загалом, сальдо загально-торговельного балансу країн-сусідів становив 400,9 млн. дол. США [7].

Проаналізувавши регіональну структуру товарообміну товарів між Закарпатською областю та країнами ЄС, можна констатувати її високий рівень експортно- та імпортоорієнтованості, що пояснюється прикордонним розташуванням, більшою відкритістю кордонів, і поглиблює інтеграційні зв'язки, насамперед, з країнами ЄС.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Узагальнення тенденцій розвитку, проведення детального аналізу всіх господарських галузей регіону дозволили виокремити ключові сильні та слабкі сторони, а також зовнішні фактори середовища (загрози та можливості), які здійснюють вплив на розвиток Закарпатської області [5]. До слабких сторін можна віднести:

1. Засмічення русел та берегів української частини басейну р. Тиси побутовим сміттям, вселення чужорідних видів риб, тварин та рослин. Забруднення поживними та органічними речовинами річкових водних тіл.
2. Пришвидження стоку води на гірських схилах внаслідок масштабних трансформацій лісових ландшафтів і лісозаготівель, масової незаконної рубки лісів.
3. Порушення екологічної рівноваги, цілісності природного середовища та фрагментації ландшафтів, зникнення окремих видів дикої флори і фауни.
4. Наявність на території області об'єктів підвищеної екологічної небезпеки гірничодобувної галузі.
5. Технічна та моральна зношеність існуючих водозаборів, водопровідних насосних станцій, насосного обладнання та мереж, застосування застарілих технологій; низький рівень охоплення сільських населених пунктів централізованим водопостачанням та водовідведенням.
6. Обмеження у просторовому розвитку та ефективному господарюванні.
7. Неконтрольована і масова вирубка лісу та видобуток корисних копалин.
8. Природне скорочення населення області та позитивне сальдо міграційного руху населення.
9. Незадовільний технічний стан багатьох автомобільних доріг та об'єктів дорожньої інфраструктури.
10. Низький рівень локальної кооперації та кластерного розвитку.

До загроз для розвитку Закарпатської області можна віднести:

1. Послаблення конкурентних переваг вигідного геополітичного розташування Закарпаття, перенаправлення або закриття транспортно-логістичних потоків внаслідок триваючої військової агресії на Сході.

2. Посилення впливу глобальних тенденцій кліматичних змін на природні і урбоекосоціосистеми та не прогнозоване прискорення процесів глобальних змін клімату.

3. Вимивання трудового потенціалу Закарпаття за рахунок лібералізації політики європейських країн щодо трудових мігрантів і еміграції з України.

4. Посилення конкуренції за інвестиційні ресурси та передові технології у інфраструктурних галузях з боку суміжних регіонів і міст країни.

5. Протекціоністська політика сусідніх держав, спрямована на зростаюче відставання дорожньо-транспортної та логістично-складської інфраструктури в рамках міжнародних транспортних коридорів на території області.

6. Наростання упущеної економічної вигоди внаслідок інвестування зарубіжного капіталу в аналогічні галузі виробництва і сфери послуг та інфраструктуру більш безпечних країн-сусідів.

7. Втрата ринку транспортно-логістичних послуг внаслідок протекціоністської політики сусідніх держав.

8. Динамічне зростання ринків туристичних послуг країн-сусідів на фоні низької конкурентоспроможності сектора зарубіжного туризму на в'їзд в регіоні, що загрожує втратою цього сегменту ринку.

9. Процеси культурної, соціальної та інформаційно-комунікаційної глобалізації, які знижують чисельність носіїв етнокультурної спадщини та регіональної ідентичності.

10. Техногенна і господарська діяльність в прикордонних територіях Румунії і Угорщини, що негативно впливає на екологічний стан водотоку ріки Тиса в межах території області.

11. Низький рівень координованості практичних заходів і дій країн-сусідів та України у вирішенні проблеми протиаводкових споруд і берегоукріплень на річці Тиса.

До сильних сторін Закарпатської області можна віднести:

1. Вигідне та унікальне геополітичне розташування та близькість до Європейських ринків.

2. Кліматичне, ландшафтне та біологічне різноманіття.

3. Багаті природні, лісові, водні і рекреаційно-оздоровчі та бальнеологічні ресурси. Найвищий в країні показник площі територій природно-заповідного фонду.

4. Перевага сільського населення над міським. Культурне та традиційне різноманіття.

5. Актуальна та сучасна схема планування території Закарпатської області на період 2031 року з можливістю спільних інфраструктурних об'єктів із сусідніми державами.

6. Науково-технічний і кадровий потенціал для фундаментальних і прикладних досліджень.

7. Висока ділова активність та трудова мобільність. Відсутність мовних бар'єрів з найближчими сусідами.

8. Розгалуженість транспортної, енергетичної, екологічної, комунальної, промислової, соціальної та комунікаційної інфраструктури.

9. Значна кількість місць відпочинку, закладів розміщення, процеси диверсифікації туристичних послуг та туристично-рекреаційних продуктів. Позитивний екологічний імідж регіону.

10. Висока адаптивність малого і середнього підприємництва до змін ринкового середовища.

11. Успішний досвід в залученні інвестиційних та грантових проектів.

12. Активний розвиток притаманних регіону галузей сільського господарства.

13. Значний природний, економічний, демографічний та історико-культурний потенціал гірських та сільських територій.

До можливостей Закарпатської області можна віднести:

1. Повноцінне входження в європейські природно-географічні території.

2. Державна політика підтримки регіонального розвитку та децентралізації, формування нового адміністративно-територіального устрою на основі об'єднаних територіальних громад (ОТГ).

3. Імплементация Угоди про асоціацію та всеосяжну зону вільної торгівлі між Україною та ЄС.

4. Наявність сприятливих міжнародно-договірних передумов для активізації процесів взаємокоординованого просторового планування розвитку територій області з територіями сусідніх держав.

5. Політика низки країн ЄС щодо легалізації праці трудових мігрантів та навчання студентів з України, що підвищує рівень кваліфікації та набуття досвіду.

6. Поступлення значних обсягів доходів від закордонних трудових мігрантів, які можуть активізувати інвестиційну і споживчу складові економіки регіону.

7. Посилований доступ до фінансово-ресурсних можливостей програм і фондів міжнародної технічної допомоги Україні на регіональному рівні.

8. Вдосконалення законодавства щодо стимулювання інноваційної діяльності підприємств та створення інституцій науково-технічної і технологічної підтримки інноваційної економіки.

9. Впровадження політико-правових передумов реалізації заходів SMART-спеціалізації регіону на національному рівні.

10. Вдосконалення законодавства про статус природних територій-курортів державного значення в частині стимулювання бізнесу.

11. Створення державної системи залучення незайнятого населення у важкодоступних гірських субрегіонах за допомогою новітніх інформаційних технологій.

12. Державне регулювання та підтримка розвитку агротуризму, етногастрономічного туризму та соціального туризму. Розвиток української кіноіндустрії.

13. Стимуляційна державна політика підтримки виробництва локальних продуктів харчування.

Література

1. Загальна характеристика економіки Закарпатської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bibliofond.ru/view.aspx?id=655202>.
2. Новий адміністративно-територіальний устрій Закарпаття: специфіка, ризики та можливості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://varosh.com.ua/dumky/novuj-administratyvno-terytorialnij-ustrij-zakarpattya-specyfika-ryzyky-ta-mozhlyvosti/>.
3. Об'єкти природно-заповідного фонду в Закарпатській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ecozakarp.at.gov.ua/?page_id=13.
4. Державна служба статистика України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Регіональна стратегія розвитку Закарпатської області на період 2021-2027 років [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://carpathia.gov.ua/storage/app/sites/21/Economics/201001-1840p.pdf>.
6. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств Закарпатської області у сфері торгівлі товарами і послугами у 2020 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://oda.carpathia.gov.ua/storinka/zovnishnoekonomichna-diyalnist>.
7. Паспорт Закарпатської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://carpathia.gov.ua/storage/app/sites/21/sumvolika-kraju/pasport-2021.pdf>.

References

1. Zahalna kharakterystyka ekonomiky Zakarpatskoi oblasti [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.bibliofond.ru/view.aspx?id=655202>.
2. Novyi administratyvno-terytorialnyi ustrij Zakarpattia: spetsyfika, ryzyky ta mozhlyvosti [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://varosh.com.ua/dumky/novuj-administratyvno-terytorialnij-ustrij-zakarpattya-specyfika-ryzyky-ta-mozhlyvosti/>.
3. Obiekty pryrodno-zapovidnoho fondu v Zakarpatskii oblasti [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: https://ecozakarp.at.gov.ua/?page_id=13.
4. Derzhavna sluzhba statystyka Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Rehionalna stratehiia rozvytku Zakarpatskoi oblasti na period 2021-2027 rokiv [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://carpathia.gov.ua/storage/app/sites/21/Economics/201001-1840p.pdf>.
6. Zovnishnoekonomichna diialnist pidpriemstv Zakarpatskoi oblasti u sferi torhivli tovaramy i posluhamy u 2020 rotsi [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://oda.carpathia.gov.ua/storinka/zovnishnoekonomichna-diyalnist>.
7. Pasport Zakarpatskoi oblasti [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://carpathia.gov.ua/storage/app/sites/21/sumvolika-kraju/pasport-2021.pdf>.

Надійшла / Paper received : 04.08.2021

Надрукована/Printed : 04.10.2021